

ТЕМА VI

ФОРМА: ПРЕДМЕТ ДУХОВНОГ ИНТЕРЕСА

Хаљина: „Живот”, Викторија Зељковић

Школа за дизајн Богдан Шупут, Нови Сад

Ментор: проф. Соња Ардан

OGLEDALO

BITI BEOGRAĐANIN: VELIKI OBRT DUŠA BEOGRADA GRADA

Odsutnost Beograđana iz grada koji su jednom voleli i uspeh nebeograđana u Beogradu vazda su bili sindrom. Ali nikako i paradoks. Jer ako ništa nisi postigao u Beogradu, ako te čaršija neće, bojkotuje te i od tebe se ograđuje, ako osećaš gađenje kad je u pitanju beogradska scena i njene proste zakonitosti, ako se ljudi koje srećeš u gradu čitav život prave da te ne poznaju, ako su ti cevanice izranavljene od niskih startova beogradske nelojalne konkurencije, ako te svaka druga prestonica više interesuje i lakše prihvata od Beograda - to ne znači ništa drugo nego da si Beograđanin od glave do pete.

Mnogi od nas su potegli iz provincije u prestonicu. Ili su pak to uradili naši očevi. Jer u glavnim gradovima svi su glavni. U njima, istina, obično ima manje vazduha, zdravlja, hrane, tišine, prostora, zelenila, odanosti, mira, prirodnosti, strpljenja, razumevanja, umerenosti, empatije. Ali u prestonicama istovremeno obitava i više ljudi, posla, usluga, izlazaka, seksa, moći, raznovrsnosti, luksuza, robe, poroka, uspeha, provoda, misija, izbora, novca, gospodstva.

U mojoj ekipi iz osamdesetih svi smo bili prva ili druga generacija Beograđana. Beogradski milje i brđansko poreklo pokazalo se kao vitalna kombinacija. Zanavek smo ostali beogradski cinični, dakle naoko premazaniji od provincijalaca. Ali to je samo spoljna beogradska glazura, prepoznatljiva po razvlačenju samoglasnika, oporom humoru i veleumnim rezonima. Istovremeno, u svima nama vazda je tinjalo nešto naivno i zdravorazumsko; cinizam je ipak samo navika.

Istovremeno i peh života u velegradu i njegova najveća prednost jeste što ljudi u prestonicama ima napretek. Olako ih shvatamo. Brzo izdajemo jedni druge. Nemarno jedni od drugih odustajemo. Prijatelji i partneri postaju potrošni materijal. To je čuveni prestonički luksuz kratkog fitilja zbog kojeg s pravom ogovaraju Beograđane po Majčici Srbiji ili Njujorčane po Americi.

OGLEDALO

U senci uspešnih predaka

Istinski dekadentnu i otvoreno samorazornu struju čine starosedeooci - beogradski Beograđani. Oni imaju sve; jedino što im nedostaje je strpljenje. I poznanicima i flertovima daju crvene kartone, lastine repove i šut-karte zbog sićušnih izdaja i malih ogrešenja. Prekomerno zahtevni, hvataju se vazda za kvaku čim im zasmeta kakva sitnica. Odustaju i pre nego što neki odnos i započnu.

Beogradsku aristokratiju ćeš poznati po tome što većito šepa sa smislom. Nju Beograd vaistinu ne interesuje, izuzev u praktičnom pogledu, kad ubira svoj feudalni reket. Takvi neće da se potrudu ni oko čega, pa ni oko sebe, kao da su u najmanju ruku Vojvode od Vensminstera. Beograd uvek samo cede i ogovaraju; eksploatišu ga i bestidno potežu porodične veze za svaku sitnicu, trudeći se da svoj ionako lagodni život u Beogradu učine još leziblebnijim.

U boljem slučaju, beogradska aristokratija je kastinska; parazitira na istoj profesiji kao etablirani matorci. Ako je keva glumica, i ćera je nasledila stas, talenat, razmaženost i stalni posao u Beogradskom dramskom. Ako je ćale zubar, on je protetičar; ako je ćale advokat, i on studira prava, ako je ćale poznati slikar, jebiga, šta ćeš? Nećeš valjda u vodoinstalere?

U gorem slučaju, prezir prema Beogradu je samo mali deo sveopšteg nihilizma; zapravo znači distanciranje od samog života. To je kletva mnogih koji su se u Beogradu rađali generacijama i samim tim vazda bili bogomdani, jer im je u Beogradu sve već trasirano. Tu su im biznisi, lovišta, veze, nekretnine, pozicije i, shodno nabrojanom, osećanje više vrednosti.

Ali nagomilane privilegije često umeju da budu medveđa usluga i kamen oko vrata. Naslednici gube motiv da se u senci uspešnih predaka sami za nešto izbore, sami nešto patentiraju. U Beogradu i na licu zemlje retko ostavljaju trag.

Svirati u bendu

Osamdesetih se oglasio taj aristokratski, dekadentni, obrazovani sloj Beograđana iz moje generacije i neposredne daljine: sinova i ćerki oficira i funkcionera. Shvatili smo da je naša funkcija zapravo neka vrsta dekoracije. Razbili smo besno taj kalup, rekli dosta, pobunili se. Digli smo se odsečno i revolucionarno - na muzičke instrumente. Svoj angst izrazili smo glasno, na sceni, jednom rukom držeći mikrofon, a drugom kašičicu i špric.

U mojoj generaciji sviranje u bendu bilo je nepisana norma: svako je kidao neku žicu, drndao neku jadnu tamburu. Samo teški šupci u Beogradu nisu imali rok grupu. Malo je njih od toga napravilo karijeru, ali

OGLEDALO

muzika je bila prečica do srca devojaka: ko je umeo da svira i peva bio je glavni čak i ako se ne penje na binu.

SKC, osamdesetih

Kao da sam u to vreme zapatio pelcer beogradskog Narcisa, zabavljača, glumca, ropera. Od ambicija sam imao samo želju da sviram glasno. Hteo sam da iskočim na scenu znojav, razgolićen i obeznanjen. Da masturbiram solo na svom belom fenderu. Čak su i upadljivi antitalenti za muziku nabadali ponešto na gitari.

Osamdesetih smo svi počeli da nastupamo ili makar da zamišljamo kako nastupamo. Osamdesete su na koncu prošle, zajedno s našom mladošću - ali mi se nikad nismo okanili tog čoravog posla. Moja je generacija vazda nešto glumatala, lutala, eksperimentisala - od devojke do devojke, od kafića do kafića, od klike do klike, od narkotika do narkotika, od jedne prestonice do druge. I nigde se nije skrasila, ni u čemu nije uspeła.

Istina, niko u mojoj družini nije bio deo beogradske pulsirajuće anderground scene. Ipak je u nama ključalo suviše toga nekultivisanog. Po sceni se motao relativno uzak i zahtevan krug osveštanih Beograđana, momaka koji su se šminkali i riba koje su se skidale, beogradskih frajera s pedigreeom i beogradskih mački koje su u njima prepoznale alfa primerke. Nerviralo me je što nisam pozivan na žurke, ali i kad bih slučajno zalutao na neku, te kao krpa blede Beograđanke nezdrave lepote, obučene kao Vanda iz Venere u krznu, gledale su kroz mene.

U retrospekciji kapiram da nas je brđanski gen verovatno sačuvao od kliničke depresije, ciroze jetre, side i predoziranja. Rečju, prestoničkih poroka. Ljude sa rodoslovom a bez zanimanja čovek sreće i u drugim gradovima i oni uglavnom nemilosrdno krčme ugled i novac koji su stekli njihovi sposobni preci. Mnogi završe kao narkomani, alkosi, samoubice ili šatro umetnici. Ogorčeni su i samodestruktivni ali se retko žale na sebe - gde problem zaista leži - već na grad, partnerku, publiku, roditelje, vlast, moral, naciju, ekonomiju, zakone, policiju, umetničku scenu, diktatore, medije i konačno seljobere koji su im sve pootimali jer su mahom ambiciozniji, talentovaniji, stasitiji, bistriji, potentniji, prodorniji od njih.

Ali prepisati takve zapravo nikad nije bilo naročito teško. Jer došljaci se po pravilu manje prenamažu od starosedelaca i odlučnije grabe ka budućnosti. Stoga vazda uspevaju u onom što izgleda posve nemoguće: postaju veći Beograđani od samih Beograđana.

U kasnim dvadesetim krasila me je upadljiva inertnost. Jesam opsesivan tip, jesam sklon utopijama, ali tipično beogradsko podnošenje egzistencije je baš takvo, izrazito pasivno. Moram priznati da sam, na

OGLEDALO

svoj perverznan način, levitirao beogradskoj aristokratiji. Rastao sam u tom miljeu i moj beogradski snobizam i besciljnost, uprkos naporima, nikad nisu bili sasvim iskorenjeni.

Moj drug Delča

Studentski kulturni centar je konzervativno građeno oficirsko zdanje koje su sedamdesetih zaposeli rokeri i kobajagi-rokeri, avangardni i nazovi-umetnici. Obliznji Manjež, gde su nekad prestonički oficiri parkirali marvu, bila je konzervativno zamišljena kafana s kelnerima u leptir-mašnjama i obaveznom baba-serom. Tu smo voleli da dreždimo, šupljarimo i cevčimo lapo-lapo kiselu i banatski rizling. Banatski je inače najjeftinije i najgore vino na meniju, tržištu i na svetu.

Klijentela Manježa bila je osamdesetih mlada i neobuzdana. Tu je visila glumačka ekipa iz obližnjeg Jugodrpca - recimo Anica Dobra na svom vrhuncu - rokeri i studentarija. Jednom sedoh za takav smêšan sto, popunjen beogradskim facama. I jedan iz rokerske kaste krene da me nešto podjebava.

Bilo je to zlorado i neduhovito mantranje, da beogradskije biti ne može. Sad zašto, to sam Sveti Vasilije zna. Možda je Delča bio u pe-em-esu, pa se ustremio na jedinog neznanca za astalom? Možda je popio previše banatskog, pa se naglo osilio? Ili se Milica Tomić, na koju je Delča bacio oko, previše obradovala mom dolasku?

A možda se to ticalo samo mog nepoćudnog stajlinga. Pojavio sam se preplanuo, sa divljom bradom, u džinsu i dugačkoj, neispeglanoj beloj ruskoj košulji bez kragne; izgledao sam kao grof Tolstoj kad silazi među kmetove. Delča se pak skockao za grad. Obukao je žuti sako, kao Miško Plavi za svirku. Lokalna legenda kaže da je Miška pred nastup takvog snimila keva:

„Pa zar žuti sako, crni Miško Plavi?“

Delčino bulažnjenje me je zbolelo zato što sam ga cenio. Bio je retko talentovan tip. Živeo je od muzike, što me je impresioniralo. Stekao je publiku gurajući svoju stvar, uveliko postigavši ono o čemu sam sanjao. Delča, istina, mene nije poznavao koliko ja njega; nije imao pojma o mojim aspiracijama, a još manje o snovima. Ali nešto u njemu je to veče zagrebalo koricu rane, stalo da dubi ponor među nama.

Zanimljivo je notirati koliko smo nas dvojica bili slični, a koliko smo insistirali da smo različiti. Kao da su se, božemeoprosti, na dve susedne drvene stolice Manježa sudarile materija i antimaterija.

Jer Delča je počeo da gubi kosu i brijao je glavu; ja sam nosio dugu kosu. Delča se isticao kao student dramaturgije na FDU; mene su odbili kad sam konkurisao na FDU. Delča je bio ružnjikav momak; ja lepuškast. Delča je vodio uspešan bend; za moj niko nije čuo. Delča je bio novotalasovac; ja hipik. Delča je bio velika stipsulja; ja spreman da košulju skinem

OGLEDALO

s leđa ako me neko lepo zamoli. Delča je nosio sakoe živih boja; ja džins i neutralne boje. Delča se šminkao i čupao obrve; ja sam se retko brijao i gledao u ogledalo. Delča je imao solidan pi-ar i socijalnu inteligenciju, ja nikakav pi-ar i nula socijalne. Delča je ganjao folciku, ja nisam znao da vozim. Delča je bio prisutan na beogradskoj sceni, ja zamišljeno odsutan. Za Delčine podvige su svi znali, za moje praktično niko. Delča je bio umetnik, ja ništa posebno.

Ukratko, Delča je osamdesetih odrastao, a ja sam još bio dečak.

U škripcu 1983

Delča je govorio beogradskije, nastupao beogradskije, podjebavao beogradskije, svirao beogradskije, ponašao se beogradskije, živeo beogradskije od mene. Beograd je ovekovečio i u pesmama. Delča mu se obraćao rečima „moj beli grad“, iako je odrastao u Pirotu i Kruševcu.

Bravo za Delču! Može biti da sam bio manje Beograđanin od njega, može biti da je Beograd zaista bio njegov. Ali budući brđanin i onako suvonjav, bio sam ipak viši i jači od beogradskih žgoljavih novotalosovaca; Jer Delča je imao cirka pedeset kila sa sve krevetom i italijanskim giljama.

Možda je Delči trebalo da demonstriram svoje brđanske prednosti, da mu pocepam arkadu ili oplavim oko to veče u Manježu poželevši mu svako dobro i još puno uspeha u Beogradu. Ne zato što mi je priroda nasilna, što me je Delča šio na kreativnom polju ili pobedio u čaršijskom rejtingu - što je sasvim legitimno. Nego je dasa uzeo slobodu da me proziva tu, pred ljudima i Milicom Tomić.

Umesto toga, sprijateljio sam se s njim.

Odakle su Beograđani

Istina je da ljudi koji su istinski drmali Beogradom, koji su stvarali beogradski duh ni iz čega i koji su nešto vredno ostavili Beogradu - retko poticali iz prestonice. Najslavniji pisac koji je ikad živeo u Beogradu je iz Dolca kod Travnika; onaj pak najbeogradskiji i po duhu i po sižeima doselio se iz Sarajeva. Najveći naš savremeni dramatičar, koji je u Beogradu 1984. otvorio pozorište, iz Mrđenovca je kod Šapca. Spiritus movens najprestižnijeg beogradskog festivala došao je iz Kikinde. Najbeogradskiji radijski novinar je iz Niša. Najvoljeniji beogradski glumac je iz Zaječara. Najglasovitiji beogradski ugostitelj je iz Knina. Najveći beogradski slikar je iz Ljubotinje kod Cetinja. Eeej!

Zagrebeš mapu Beograda, kad ispod nje - Zagreb. Najvoljeniji beogradski roker je odatle. Kipar zaslužan za zaštitni znak Beograda je iz Vrpolja. Najpoznatiji beogradski boemski pesnik je iz Vrgorca. Najveći naš pronalazač je iz Smiljana. Eeej!

OGLEDALO

Petar Lubarda: Zora nad Beogradom (1972)

Svuda gde pogledaš je manje-više isto - beogradski izdavači, kafedžije, veletrgovci, zavodnici, kafanski intelektualci, zadužbinari, svi su odnekud došli i zapatili se na beogradskoj kaldrmi. Ili su se pak rodili na njoj i zaputili drugde. Beograd nije samo kosmopolitski; on, što kažu kapitalisti, ima veliki obrt duša.

Odsutnost Beograđana iz grada koji su jednom voleli i uspeh nebeograđana u Beogradu vazda su bili sindrom. Ali nikako i paradoks. Jer ako ništa nisi postigao u Beogradu, ako te čaršija neće, bojkotuje te i od tebe se ograđuje, ako osećaš gađenje kad je u pitanju beogradska scena i njene proste zakonitosti, ako se ljudi koje srećeš u gradu čitav život prave da te ne poznaju, ako su ti cevanice izranavljene od niskih startova beogradske nelojalne konkurencije, ako te svaka druga prestonica više interesuje i lakše prihvata od Beograda - to ne znači ništa drugo nego da si Beograđanin od glave do pete.

Goran Gocić

Književnik, RTS, Oko, jula 2021

OPSJEDNUTOST ETNIČKIM

Poslije više godina, u ljeto 2000. godine, opet sam u Sarajevu. Sutra treba da održim predavanje naslovljeno „**Nacionalista je uvijek onaj drugi**“ na tribini Vijeća kongresa bošnjačkih intelektualaca. Bosanski muslimani su se prije nekoliko godina prozvali Bošnjacima. To je, sada, njihovo zvanično ime.

Srbi i Hrvati koje srećem, a koji su čuli da treba da održim predavanje na rečenoj tribini, izražavaju iznenađenje. Kažu da meni, kao Srbinu, nije mjesto na ovoj tribini na kojoj se pojavljuju gotovo isključivo Bošnjaci i intelektualci iz arapskih zemalja, i na kojoj se, tako kažu, često mogu čuti ideje i stavovi koji sa miroljubivim, zajedničkim životom tri najbrojnija naroda u Bosni nemaju mnogo zajedničkog. Jedan broj Srba i Hrvata me, što otvoreno, što prikriveno, prekorijeva zbog planiranog predavanja, jer, ističu, rečena tribina – jedna od najznačajnijih, ako ne i najznačajnija u gradu – je u nekoliko navrata korištena za podgrijavanje antihrvatskog i antisrpskog raspoloženja. Ima i onih koji moje pojavljivanje na tribini Vijeća kongresa bošnjačkih intelektualaca vide kao izraz moga dodvoravanja sarajevskom bošnjačkom establišmentu. I ne prezaću da mi to otvoreno kažu.

Moja nevjerica u pogledu tačnosti iznesenih opaski o tribini, i moja tvrdnja – neka vrsta odgovora na navedene opaske – da je mnogo važnije šta neko govori nego gdje govori ne nailazi na razumijevanje. Samo predavanje je dobro, čak vrlo dobro posjećeno. U prva dva reda sjede mahom stariji ljudi koji su, čini mi se, redovni slušaoci manje-više svih predavanja, bez obzira na temu izlaganja. Iza njih, u sali, dosta mladog svijeta.

Nakon predavanja, uslijedila je diskusija. Pitaju me zašto je srpski nacionalizam genocidan; traže da detaljno opišem karakteristike srpskog nacionalizma; dalje, zahtijevaju od mene da prenesem predsjedniku Miloševiću da su Bošnjaci dobar i miroljubiv narod, što se za Srbe nikako ne može reći. Jedan slušalac, koji se predstavlja kao profesor istorije, replicirajući na moje pominjanje kosovskog mita kao jedne od preferentnih tema srpskog etnonacionalizma, nadugo objašnjava kako ono što se piše i priča o Kosovskom boju, koji je, kao što je znano, jedan od ključnih događaja u istoriji srpskog naroda, ne odgovara onome što se stvarno desilo na Kosovu polju.

OGLEDALO

Iz svih pitanja bez izuzetka jasno je da auditorijum, ili barem onaj dio auditorijuma koji se oglasio pitanjima, u meni vidi nekoga ko je „sa druge strane“, a onaj ko je „sa druge strane“ ne može biti „sa ove strane“, ne može biti „naš“, dio „nas“. Da bih otklonio svaku moguću zabunu o tome gdje pripadam, jedan od slušalaca, koji mi upućuje pitanje, započine svoje obraćanje konstatacijom ili, tačnije, podsjećanjem na to da sam rođen u Beogradu i da sam Srbin.

Živio sam u Sarajevu bezmalo pola stoljeća i nikada nisam osjetio da nisam sastavni dio te sredine. Moji najbolji prijatelji u sarajevskoj sredini bili su – a dodao bih: i ostali su – ljudi koji nisu srpskog etničkog porijekla. Ne zato što sam ja birao za prijatelje ljude koji nisu iz istog etničkog korpusa kao ja, već zato što smo se, u datom vremenu, zadesili jedan pored drugog: u istom razredu, na istoj godini fakulteta, u istoj zdravstvenoj ustanovi. Ne sumnjam da se u predratnom Sarajevu znalo da je moja porodica srpska, ali u svakodnevnoj komunikaciji nikada mi niko nije davao do znanja da to zna. Na isti način sam se ja ponašao u komunikaciji sa ljudima različitog od mog ili istog etničkog porijekla.

Nakon predavanja koje sam održao na tribini Vijeća kongresa bošnjačkih intelektualaca i reakcija i komentara koji su mu prethodili i slijedili bilo mi je jasno da je prošlo vrijeme zaborava etničkog porijekla ljudi (možda bi, u skladu sa određenjem nacije kao politizovanog etnosa, bolje bilo reći: etnonacionalnog porijekla); da je nastupilo vrijeme u kome se veoma vodi računa o tome kojoj etničkoj zajednici neko pripada. Jednostavno to je postala nezaobilazna veličina. Nešto što je ljudima neizostavno, gotovo refleksno, automatski na pameti kada pristupaju drugome čovjeku, kada ga samo pomenu ili govore o njemu. Stalno živa svijest o tome ko je kakvog etnonacionalnog porijekla ne mora da bude praćena odgovarajućim efektom. Ona je naprosto neka vrsta opšteg orijentira, neophodno znanje o svakom konkretnom čovjeku koje prethodi svakom drugom znanju o njemu. Znanje o etnonacionalnoj pripadnosti ljudi je postala neka vrsta pra-znanja bez kojeg se ne može.

Zatečen, sa pomalo gorkim ukusom u ustima, pitao sam se da li sam ja, bez moje zasluge i krivice, zaista postao stranac u gradu moga djetinjstva, moje mladosti zrelog doba.

Zašto me bezmalo svi, i Srbi i oni koji to nisu, direktno ili indirektno, podsjećaju na to da sam Srbin. Predavanje sam završio retoričkim pitanjem: **Zašto sam svoje izlaganje nazvao „Nacionalista je uvijek onaj drugi“?**, i dodao, zato da bih vam pomogao da ne upadnete u zamku u koju mnogi brzo i lako upadaju, pa da pomislite, sve što je predavač rekao je tačno ili barem najvećim dijelom tačno, ali njegove riječi se ne odnose na nas, jer, konačno, zar nacionalista nije uvijek onaj drugi.

Ni iz jednog pitanja koje mi je bilo upućeno, a bilo ih je mnogo, nije se dalo naslutiti da su slušaoci shvatili svu pogibeljnost etnonacionalističkog vjerovanja da su nacionalisti uvijek *oni drugi*. Ili jednostavno

OGLEDALO

nisu željeli da vjeruju da bi i, da tako kažem, *oni prvi* mogli da budu etnonacionalisti.

Moj utisak o tome da se u sadašnjem Sarajevu dobro zna i vodi računa o tome ko je Bošnjak, ko Hrvat, a ko Srbin, sa svim mogućim vidovima korišćenja takvog znanja u različite svrhe, potvrdio se u susretima sa ljudima tokom višednevnog boravka u gradu.

Činilo mi se da je najveći broj ljudi koje sam sretao samo moje prisustvo, odnosno sama činjenica da sam ja Srbin podsticala da u razgovoru tematizuje jedan ili više aspekata međuetničkih odnosa. Pri tome su mi sadržajem svoga kazivanja jasno davali do znanja da u meni vide čovjeka sasvim određene etničke pripadnosti. Tako su Bošnjaci nalazili načina da me podsjetu na to kako su se Srbi, u blažoj varijanti, neprijemljeno, a u težoj, zločinački ponašali prema njihovim sunarodnicima tokom posljednjeg rata na Balkanu, posebno u Bosni. Ako bi razgovor potrajao, mogao sam da čujem kako su Srbi necivilizovan, odnosno civilizovanju nesklon narod. To bi, navodno, bila suštinska karakteristika etnonacionalnog karaktera srpskog naroda. (Sumnjali nisu da postoji etnonacionalni karakter svakog naroda, i da on određuje ponašanje pripadnika pojedinih naroda.) Srbi su mi ipak, mahom u pola glasa, i pomalo zavjerenički, govorili o tome kako su oni, tokom proteklog rata najviše stradali. Bili su dvostruke žrtve: svojih sunarodnika sa brda, i, uz to, meta osvetoljubivosti muslimanskog živilja. Pripovijedali su o tome kako je na Balkanu (da li samo na Balkanu?) teško biti etnonacionalna manjina. O tome koliko su Srbi učestvovali u velikom zlu nisu govorili. Ili su preko toga ćutke prelazili ili su opravdanje nalazili u zlim namjerama i ponašanju „onih drugih“.

Dobar broj mojih sagovornika karakteristično je brzo prelazilo sa „Ti“ odnosno „Vi“ na „Tvoji“ odnosno „Vaši“, ili pak na „mi“. Bilo je očigledno da iza kolektiva ne vide ili ne žele da vide čovjeka pojedinca, da je pojedinac značajan samo kao dio veće, u ovom slučaju etnonacionalne skupine. Ja sam bio zanimljiv mahom kao pripadnik određenog kolektiva a ne kao čovjek sa specifičnim interesima, znanjem, sklonostima, ličnim osobinama. Moje prisustvo je jednostavno asociiralo na Srbe, kao što je, vjerujem, prisustvo nekog Bošnjaka asociiralo na Bošnjake, a Hrvata na Hrvate.

Pitao sam se da li sam nekada davno, ili u skorije vrijeme, nekom izjavom, opaskom, ili ponašanjem dao razlog ili pružio povod za ovakvo redukovanje moje individualne posebnosti na pripadajući kolektiv. O tome pak koliko me je vrijeđalo ovako svodenje mene na moju etničku grupu, ovako apstrahovanje, stavljanje u zgrade moje individualnosti nije potrebno posebno govoriti.

Etnički identitet je bio ključna kategorija u ratu na prostoru druge Jugoslavije u prvoj polovini devedesetih godina ovog vijeka. Pet godina nakon završetka rata etnički identitet ljudi nije ništa izgubio na značaju.

OGLEDALO

Za njega se više ne umire, ali se za njega i dalje živi. Ne mali broj ljudi od njega i živi.

Iznio sam, u najkraćem, iskustvo stečeno tokom višednevnog boravka u Sarajevu zato što mi je predratno Sarajevo blisko znano, pa su mi poređenja tipa „Sarajevo nekada i sada“ nametljiva i neodoljiva. Vrijedno je, međutim, dodati da sam istovjetnu opsjednutost etničkim sreo i u Beogradu i Zagrebu, gdje sam takođe bio nekoliko dana prije odnosno nakon boravka u Sarajevu.

Osvrćući se na način na koji su velike sile okončale rat na Balkanu, Urs Altermatt, u knjizi „Etnonacionalizam u Evropi. Svjetionik Sarajevo“ (1996), konstatuje da je geopolitički mir kupljen etničkom podjelom. Ako su ovako obuhvatne i moćne etničke podjele, ne samo one etnoteritorijalne nego prije svega podjele u formi rečenog opšterasiřenog i obaveznog pra-znanja o etničkoj (etnonacionalnoj) pripadnosti ljudi cijena koja se plaća za geopolitički mir na Balkanu, onda je rečena opsjednutost etničkim, iza koje stoji svijest i potreba za etničkim razlikovanjem, hvale vrijedna, dobrodošla. Uostalom, zar nije odavno rečeno da mir nema cijenu. Ili, možda, ipak ima. Previsoku.

Dušan Kecmanović

(iz knjige *Etnička vremena*

Biblioteka XX vek, Beograd 2001)

PAPERJE KRAJ PUTA 2

*Znani ljudi, nekih dana i nekih godina –
ili Andrić, između ostalog...*

Čuveni su i uvijek rado čitani Andrićevi „Znakovi kraj puta“... Međutim, nešto od njihovog daška da se naći i u „Dnevniku“ Rodoljuba Čolakovića, u kome je niz zanimljivih fragmenata iz njegovog trodecenijskog druženja sa Ivom Andrićem – u mirnim i nemirnim godinama bivše Jugoslavije. I u tim usputnim, nepretencioznim zapisima veliki pisac se pokazuje kao veliki mudrac i jasno uočava znakove vremena. Pa i u tom, nazovimo ga paperju, ostalom iza ovih druženja ima nečeg zanosnog i opčinjavajućeg. Uz to, biće riječi i o posljednjoj Andrićevoj posjeti Hercegovini

Priredio: Žarko JANJIĆ

O ISTINI MOSTARSKOJ I CETINJSKOJ. Opisujući šetnju sa Andrićem, oko starog Obrenovićevog ljetnjikovca u Smederevu, Čolaković bilježi:

„...Andrić se smeje i priča o crnogorskom popu – koji više nije – „ni od divana ni od megdana“. Danas je bio u formi što se tiče uplitanja anegdota u tekući razgovor – bio je tu i kotarski predsjednik Višegrada koji tumači muktarima naredbu Zemaljske vlade da je zabranjeno psovati boga i druge svetinje, i mostarskom telalu koji saopštava koliko su Turci posekli Crnogoraca, a radoznalca koji pita koliko je Turaka poginulo – upućuje na telala cetinjskog. Pričali smo mnogo o Vuku (Karadžiću) i njegovim odnosima s Milošem Obrenovićem...“

Kasnije, saznajemo ponešto o Andrićevoj zabrinutosti:

„...Šetali i pričali (u okolini Smedereva) o odnosu Partije prema kulturi i međunacionalnim odnosima. Andrić smatra da se Partija ne angažuje dovoljno na planu kulture, da nema određene politike. Otuda vršljanje svega i svačega. Govorio je o našim novinarima, urednicima kul(turnih) rubrika, njihovom primitivizmu, nekompetentnosti. Kaže, rado bi učestvovao u nekom „okruglom stolu o tim pitanjima“. Međunacionalni odnosi ga zapanjuju. Misli da mladi ne cene dovoljno

samu činjenicu postojanja Jugoslavije, ne znaju šta ona kao takva znači za našu nacionalnu sudbinu, za sutrašnjicu punu neizvesnosti...“

U zapisu od 22. maja 1969. Čolaković će nas, povodom njihovog zajedničkog puta u Sarajevo zbog primanja povelja počasnih članova Akademije nauka i umjetnosti BiH, podsjetiti da je „Andrić u praktičnim stvarima bespomoćan kao dete“:

„...Kako ćemo putovati, kakvo odelo da ponesemo, gde ćemo se smestiti itd. – sve su to bila pitanja na koja mu je trebalo odgovoriti. Preuzeo sam brigu oko tih sitnica.“

Na povratku iz Sarajeva, sa pomenute svečanosti, Čolaković će spomenuti i o čemu su govorili u vozu:

„Proveo s Andrićem u vozu šest časova. Prošli su mi brzo. Govorili smo o utiscima s našeg puta – o razgovorima i susretima s raznim ljudima. Iako umoran, Andrić je govorio mnogo, gotovo šapatom, ali pametno, sažeto, plastično. Kaže, uvek se vratim iz Sarajeva s pomešanim osećanjem – uznemiri me onaj dobro poznati zadah šovinizma i rastuži saznanje da više nemam snage za putovanja. Ima u Sarajevu ljudi koji prilaze problemima kao pre 60 godina (šovena), ali ima vanrednih ljudi koje je formiralo naše vreme. Koliko ih je, ko će preovladati? Sigurno ovi drugi, ali koliko ćemo još snage utrošiti. Koliko još napora u borbi sa avetima prošlosti! Divio sam se njegovoj izdržljivosti, strpljenju, mudrosti i, posebno asocijativnoj moći –šta sve nije ispričao odgovarajući i razgovarajući s ljudima, čega se sve nije setio, i to uvek a propos – bilo da citira Getea ili da navede neku anegdotu zavičajnu.“

Čolaković će nas u zapisu od 22. oktobra podsjetiti da je Andrić otvorio beogradski Sajam knjiga:

„Na sajmu knjiga, otvorio ga Andrić, kao izaslanik Predsednika republike. Očigledno, Andrić nije vešt toj vrsti „literature“. Sreo sam mnogo poznanika i prijatelja, kao i svoje izdavače. Najviše vremena proveo sa ljudima iz „Svjetlosti“ - Knor, Jasenković, Grahovac i Meša. Meša (Selimović) je izložio „Tvrđavu“ i sabrana dela u sedam knjiga. Izdanje je lepo. Govorili smo o njegovom preselenju u Beograd. Odgovarao sam ga, a on kao ušali kaže: „Kad se Ti preseliš u Bosnu, dobićeš pravo da me odgovoriš.“ Kaže, „tjesno mi je, brate, u Sarajevu, ne može da se diše“. Bojim se da će mu u Beogradu biti tako široko da će se u njemu izgubiti.“

MEĐU MEDIJIMA KOJI SU INAČE ČESTA TEMA Čolakovića i Andrića govori se sve češće o televiziji. Pa tako i na dočeku nove, 1971. godine, kada su se u stanu Čolakovićevih okupili Andrić, Vučovi, Cvijetin Mijatović i Krista Đorđević:

„...Posle večere zaselili mi muškarcima i raspravljali o TV - o tom moćnom mediju, značajnijem od štampe, i guta sve:: staro, mlado, žene, muškarce. A mi u toj važnoj oblasti informisanja, obrazovanja, vaspitanja (i mladih i starih) ne činimo sve što je potrebno da taj moćni medij

racionalno i maksimalno koristimo. Programi tu nastaju među našim osrednjakovićima koji su se ugnezdili u TV redakcijama u ono vreme kad je škart sa filma, radija, iz (novinskih) redakcija tu potraživao pribežište i uhlebljenje. Sad su pak postali sila ti razni mediokriteti i po uticaju i na osnovu svojih samoupravnih prava...“

Zavičaj svoga vrlog prijatelja, Travnik, Rodoljub Čolaković će, sa svojom suprugom Milicom, posjetiti 19. jula te godine, te skoro protokolarno zabilježiti:

„Videli rodnu kuću Ive Andrića, zgradu francuskog konzulata iz epohe konzulskih vremena, šarenu džamiju, Sahat - kulu, turbe Dželal - paše („neka ga svaki pas zapiša“ - rekao je jedan Travničanin, kad su rešavali da sahrane pašu, zla i svirepa čoveka). No najviše me impresionirala moderna fabrika cipela i konfekcije „Borac“.

ANDRIĆEVE PSOVKE NE ZVUČE VULGARNO. Potkraj novembra 1971. Čolaković je cijelo prijepodne proveo radeći na svojoj knjizi „Kazivanja o jednom pokoljenju“, a onda mu na ručak stižu Andrić i Vučovi:

„...Ivo je bio neraspoložen i ćutljiv. Nije izgovorio ni desetak rečenica za tri časa, koliko su proveli kod nas. Samo je pomenuo s gorčinom studentski štrajk u Zagrebu. Lako im je štrajkovati - jer ga drugi plaćaju - rekao je. Oronuo je i sve više pada u staračku melanholiju. Glavnu reč su imali Aco i Milica, čak ni njihove eskapade nisu mogle da Ivu razgale.“

Za malo manje od mjesec dana, 22. decembra, na ručku kod Vučovih, gdje su Čolakovići već stigli i raspričali se sa domaćinima, dolazi i Ivo. Dan potom u Čolakovićevom Dnevniku piše:

„...Posle došao i Andrić. Juče je bio baš dobro raspoložen. Pričao je: rekli babi da će je udati za najljepšeg momka u selu ako kaže na kom je mestu na pojati usađena (zabodena) igla, Baba će: ma deco, ja vidim iglu, ali ne vidim pojatu.“

Pričao je o Evansovoj knjizi o Bosni (knjizi Artura Evansa, novinara „Manchester gardijana“, arheologa i publiciste - primjedba Ž.J.) o ustanaku iz 1875. i otporu srpskih seljaka, nekom nadmenom Rusu („posmatraču“) i pravio poređenja sa 1948. (godinom)“.

U proljeće, 16. aprila 1972, na ručku kod Čolakovićevih vodi se i razgovor o teretu slave:

„...Svi navalili na Iva. Jedni da im otvori čitaonicu, drugi da bude u odboru za proslavu, treći da mu drammatizuju neku pripovetku, a svi kako da proslave njegovu 80 - godišnjicu. Sve mu je neprijatno - akademije u Beogradu i Sarajevu hoće da prirede proslavu, ali svaka želi da njihova bude centralna. Tako u razgovoru pomenu da Srpska književna zadruga hoće da ga izabere za počasnog predsjednika. Rekao sam mu odmah da se ne primi. Moram, odgovorio je, već je sve gotovo. Začudio sam se i pitao: kako gotovo, ko Vas je izabrao. Još nisu, ali uprava je donela zaključak

OGLEDALO

da to predloži Skupštini. Smatrao sam svojom dužnošću prema Andriću i prijatelju da mu kažem - da u tom trenutku takav izbor ima političku boju i da ne bi trebalo da primi tu počast. To je ranije pripremano - kazao je. U redu, ali to u 1972. godini ne treba prihvatiti jer će to oni u sukobu sa rukovodstvom BiH smatrati svojim poenom, i koristeći to. Nisam ga uverio, i on pokušava da taj izbor izjednači s Vukovom nagradom. Još ću s njim razgovarati.“

Znajući za Ivine planove o skorom odlasku u Sokobanju na oporavak, Čolaković ga je posjetio 4. maja:

„Žali se (sam kaže: možda je to staračko zanovetanje) na pisanje štampe u kome može svako da okine šta hoće bez trunke osećanja odgovornosti. Kaže - posle ove vreve (predaja Vukove nagrade), reflektora, zujanja kamera, sada ću u tišinu. Pa i od nje zazire. Za osamdeset godina dobro izgleda, mentalno je svež, ali mi se čini još zakopčaniji nego ranije.“

Dvadesetak dana poslije, kada se vratio iz Sokobanje, pa se sreli na ručku kod Vučovih, biće zabilježeno i ovo:

„...Dobro se (Ivo) oporavio - preplanuo, svež, nekako ne liči na osamdesetogodišnjaka. Priča: malo čita naš svet, i to intelektualci, profesori - sede sa ženama i igraju tablanet. U celom hotelu samo sam ja svaki dan kupovao „Borbu“ i „Politiku“.

Komentarisi smo susret na vrhu u Moskvi. „Dobro je“, zajednički je zaključak, „dok se veliki boje jedan drugoga.“

U oktobru, kada Andrića proglašavaju za počasnog doktora Beogradskog univerziteta, on u svečanoj sali na Studentskom trgu govori prvo o Beogradskom univerzitetu, pa potom o odnosu društva prema lijepoj književnosti, dok je u Dnevniku to ovako opisano:

„...Ivo izgleda loše, omršao je, potamnio u licu, izgledao je mrzovoljno kad je, sedeći u fotelji, čekao da ga pozovu u salu. Ali, savlađivao se da to ne pokaže - i svakome ko bi mu prišao, blago se nasmešio i rekao nekoliko reči. Svoj govor je izrekao glasom umornim, ali reči su bile probrane i sadržaj aktuelan i jasan. Dobro još radi ta mudra glava i u osamdesetoj godini. Dogovorio sam se s njim da se nađemo ovih dana i da u miru porazgovaramo. Imam jedno bolno predosećanje da neće dugo živeti. Podsećao me je (izgledom i načinom govora) na (pisca) Veljka Petrovića u martu 1970. godine, kad smo poslednji put razgovarali na Hvaru. U julu je umro.“

Andrićevo stanje se ipak, nedugo potom, malo popravilo. Kao i raspoloženje. Pa u zapisu o jednom izletu u vili kod Smedereva, gdje se Vučovim i Čolakovićima pridružio Andrić, 7. oktobra piše:

„...Svo volimo taj stari park u kome se tako prijatno šeta i iz koga se vidi moćna reka (Dunav – primjedba Ž.J.) koja valja svoje mutne talase. Šetali smo jedan sat. Andrić je malo vedriji, pričao je i na svoj poznati način, uplitaio u razgovor o pitanjima naše svakidašnjice, neku anegdotu

ili citat iz nje. Na pr(ime): jedan veliki vezir imao sina mangupa, koji je, ipak, docnije i sam (postao) veliki vezir. Kad je jedan od prijatelja starog vezira umirao, upitao je sina šta da kaže na drugome svetu njegovom ocu o stanju u carevini. Reci ti njemu da sam ja postao veliki vezir, i on će odmah znati kakvo je stanje, odgovorio je sin.

Bilo je i drugih priča (danas je Andrić bio u formi) - u kojima je bilo i psovke s glagolom. Andrić čovek otmen i suzdržan, retko kad upotrebi vulgaran izraz, ali kad ga, u priči, upotrebi to ne zvuči vulgarno, to je jedini adekvatan izraz za priču bez koga bi ona izgubila poentu ili pouku.“

I idućeg dana, pod utiskom jučerašnjih razgovora sa Ivom, Ročko navodi:

„Ceo dan proveo kod kuće. Čitao napise o Andriću. Na ovu jubilarnu zvonjavu on je imun. Juče nam je citirao Marka Aurelija - **ne brinite se i ne obazirite ni na pohvale, ni na pokude: brzo će vas zaboraviti, a za trideset godina svi ovi što o vama govore biće mrtvi.**“

ZANIMLJIV DETALJ O JEDNOJ KAZNI IZ DJETINJSTVA koja je na Andrića ostavila dubok lični trag, otkriva nam Čolaković u bilješci nakon što ga je 11. oktobra 1972. dopratio iz Beograda do Sarajeva - i u hotel „Evropi“ predao na dalju pažnju i pratnju piscu Ljubi Jandriću.

„Andrić odseo u „Evropi“. Smešten je dobro, pored njegove sobe spava šofer Pero, da mu se dan - noć nađe pri ruci... Sećao se (Andrić) kako smo 1945. započeli, već u miru, da Bosnu dižemo iz ruševina. Povodom svake teme Ivo je ispričao po neku anegdotu. Jandrić u jednoj prilici reče: drugi dan druga nafaka (sreća), a Andrić ispriča kako mu je majka, već dečaku, dala sekser, on ga spiskao odmah isti dan. Uveče ga je upitala šta je uradio s parama. Potrošio. Što nisi ostavio koji krajcar za sutra. Ivo nonšalantno: drugi dan, druga nafaka. Majka ga je nemilice istukla. „Setim se toga kad god čujem našu uzrečicu“, zaključuje Andrić i setno se smeška.

Poslije ovog boravka u Sarajevu, obišao je Travnik i Višegrad. Po povratku iz Bosne, Ročku se malčice požalio na novinare: „od jedne rečenice naprave izjavu, čak i ekskluzivnu“, a onda uz oprastajući pokret rukom: „Šta ćete, treba im para - auto, viski, pa se grabe za pare, ne birajući sredstva.“

(Nastaviće se)

Priredio: Žarko Janjić

Novinar i feljtonista

ХВАТАЊЕ ВОДЕ РЕШЕТОМ

Ако је новинарство - а то је општеприхваћено - дијалог нације са самом собом, онда је његов сегмент школског новинарства, такође несумњиво, равноправна размена информација, ставова и погледа између ученика, професора и директора школа... Знајући, међутим, тек шачицу средњих школа које „печаћају“ новине, белодано је јасно да овог насушно потребног дијалога скоро и нема - а и у оној мањини, где га бар формално има, води се алкаво, површно, млитаво... Речју - без истинске страсти и креације!

Новине се најчешће појаве као привезак некој школској свечаности, ма тек реда ради, са уочљиво неизредигованим прозним и поетским радовима. Школске интернет странице ретко се ажурирају, на њима светле хрпице бајатих вести и обавештења, а ни информативних паноа у ходницима одавно нема.

Оскудни домети ђачких парламената највише подсећају на „учинке“ негдашњих омладинских организација, чији су председници, баш као и ови данашњи председници ђачких парламената, у директорову канцеларију ступали - без куцања и најаве! Седнице тих парламената најчешће су на самој ивици кворума. Но, и поред тога они се оглашавају, преко књига јавних обавештења, стално зовући чланство на састанке, уместо да отворено на, имформационим паноима, сажето и јасно, изнесу записнике са седница, односно свој рад тако ставе пред највиши суд школске јавности! Директори најчешће одређују да им у том и таквом раду помажу такозвани „проверени професори“ који, с оне друге и стварне стране, нису одслушали ни факултетски семестар из друштвено – политичког система, права, информисања...

Овај број часописа Гб зачео се ове школске године у време када су ученици наше и Математичке гимназије на часовима Устава и права грађана радили писмене радове - појединачно и групно - под (временским) притиском, на једном или блокчасу, и кад је решено да се то изда у штампаној и електронској верзији.

У овој намери подржала нас је Весна Антељ, директорица и главна уредница „Просветног прегледа“ која уме и хоће да препозна креативни израз гимназијалаца.

ОГЛЕДАЛО

Ученици су делали марљиво стваралачки, искрено, па иако ти продукти можда нису увек оличење „магичног и обичног реализма“, уочићете првенствено колико пажње придају детаљима. А право умјеће и зрно заносне и дубоке истине као заинат, врло често се крије-баш у детаљу! Не каже се тек фразе ради: Бог је у детаљу!

Један од бивших директора Шесте београдске гимназије, пре девет година, познат по односу према школском простору као према Алајбеговој слами, није успео да изда монографију поводом 70 година гимназије, али је школски простор продавао до изнемоглости. Тако је узрупирано школско игралиште и скоро цело лево крило зграде.

Лањски директор (Лањски Снег) окружен сличним самохвалисавцима, прогонио је Гб иако на слободном тржишту часопис продаје четири своје странице за осамдесет хиљада, обезбедио је своје штампање. Школа је морала да враћа већ уплаћени новац.

Ништа ново под капом небеском, уздахнули би над овим случајем стари Римљани, алудирајући на то да се већ давно догодило и неком другом. Па, да. С истом жестином, како су нас лани прогонили, генерал Пиноче „прогонио је“ Дон Кихота из чилеанских библиотека... Срећом, не задуго... Ускогруд и зајапурени диктатор логиком жабе са дна бунара (и неконтролисане власти која сама од себе владоца заслепљује) сматрао је да је свеколико небо што се види са дна бунара. Зато га је брзо и збрисао талас пролазности, а Дон Кихот се, као истинска вредност, вратио на место које му и доликује.

Л. С. је управљао школом по одредбама примитивног, неразвијеног права које не познаје државно право, формалну логику и писмо, довољно је да постоји раширен „консензус групе“ о пожељним облицима понашања, као и спонтана санкција за одступање од тих „њихових“ облика. Владао је страхом, застрашивањем, једноумљем - које се панично боји одштампаног другог и другачијег мишљења.

Страх је велики непријатељ. Страх од сопствене пропасти, страх од туђег успеха, празноверје и предрасуде којима су самохвалисавци наоружани.

Као и медиокритетство, страх је заразан па ако се не ограничи, ако се не држи на узди, развије се у праву параноју!!! Они који производе сплетке у мраку, у клану, у затвореним канцеларијама, знају за ту његову моћ, али и ви треба да знате да страх ништа ефикасније ни лакше не демантира као усмеравање јавног светла ка том мраку и тим конструкторима, где онда чињенице, хтеле-не хтеле, избијају на видело. Другим речима: дух њихов и њихове критике је дух једностраности, на шта речито указује Радомир Константиновић у гласовитој Филозофији

ОГЛЕДАЛО

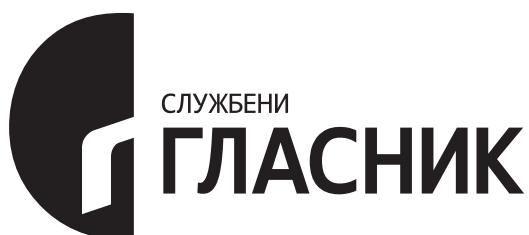
паланке... Они су доследни у одбрани споре, досадне јавности, паланачке јавности, они више прате нечији живот него дело - и више контекст него текст. Они се, дакле, баве периферним и опскурним питањима дела, неумитно при том мимоилазећи - суштину! Они просто хватају воду решетом!

А пред решетом, као што знамо, игра једино мечка... Само у њој оно производи мутне страхове и нагони је на глупу покорност. С нама то ни у ком случају није случај!

Радивоје Благојевић

Професор устава и прва грађана
VI београдска гимназија Београд
(Из „Г6“ часописа 2011/2012 године)

FACTORY

ОГЛЕДАЛО

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

373. 5(497. 11)

ОГЛЕДАЛО: часопис ученика и професора
средњих школа / главни и одговорни уредник
Радивоје Благојевић. - 2014/2015, бр. 1-. - Београд:
Информационо друштво Благовест, 2015- (Београд:
Службени гласник). - 24 cm

Тромесечно. - Текст на више светских језика.
ISSN 2466-2712 = Огледало (Београд)
COBISS. SR-ID 217496332

4. BEOSEf

BEOGRADSKI OGLEDALOV
SREDNJOŠKOLSKI FILMSKI FESTIVAL

DVORANA KULTURNOG CENTRA BEOGRADA
23. 11. 2021.

REPUBLIKA SRBIJA
MINISTARSTVO KULTURE
I INFORMISANJA

KULTURNI
CENTAR
BEOGRADA

OGLEDALO
FACTORY

